

ja belőlük az embert. Hunyady ezt teszi a művész hivatottságával s a költő látomásos erejével. Általánoságok helyett célszerűbb, ha rögtön megmondjuk: kötetében három remek novella van, ezekkel behatóbban kell foglalkoznunk, a többi inkább csak az író képének kiegészítése miatt fontos, önmagában még nem teljes érték.

A „Gábiel“ egy francia katonászökevény kivégzéséről szól. Egységes, szilárd kompozícióba szorított, lázas ütemében is fegyelmezett alkotás, mely a sors-szerűség kemény ábrázolásával hét és fél oldalon megrendítő arcképet ad egy férfiról, akire a biztos halál vár. Míg Gábiel eljut végső kívánságának teljesítése után a tomboló ésszeroppadásig, Henry és a sergeant eljutnak az emberi megterésig. Nem egy hűtlen katonára sorsáról van itt már szó, hanem a véres örületbe uniformizált világ haláltáncá mögött az egyén csöndes tragédiájáról, amelyet a közeli szemlélők is csak félig néznek részvétellel, félig viszont azzal a homályos örömmel, amelyet Henry érez. De a törvény kíméletlenül áttapos rajta. ... „mert azok ott mind a négyen belélték, négyezer átlótták a lelkét. És tavasz volt és két utcával távolabb már nevettek az emberek.“ Ezzel az utolsó mondattal, a cselekménynek, a siralomház és a kivégzés után, nagyobb térbe- és időbehelyezésével tükéletesebb, meggrázóbb a novella távlata. Hiszen a jó novellát éppen az jellemzi, hogy szinte minden mondata további, elhallgatott mondatokra utal, fölösleges kitérők, kényelmes részletezések nélkül is úgy villantja eléink az egészet, hogy abból a részre is következtetni tudunk. Hunyady biztosan bánik a nagytűzés méreteivel: sohasem aprólékos a ritmus rovására és sohasem felületeskedik el a drámai hatást, nem kényszerít túlméretezett tárgyat a novella kereteibe.

A „Szerencsétlen emberek“ nem kevésbé monumentális hatású, mint a „Gábiel“. Mintahogy a flamand miniatűrának felbukkanó templomhajók, építészeti konstrukciók is olykor a nagyság erejével sugárzanak ki a szűk keretek közül, úgy egy novella gyakran lenyűgözőbb, mint vaskos regényóriások. Ez a groteszk kis történet Aurélról, a púpos fiúról, Apapról és Evelynről a lélek legsötétebb tárnáiban játszódik és lidérces feláloommal zárul. Evelyn váratlan megjelenése, a szépség hirtelen felragyogása beteljesíti a régi ház be-

teg lakóinak sorsát: Aurélban a visszafafojtott kamaszéhség, Apapban a szennilitás gyullad lángra s ez, ha tragikomikus is, démoni nyugtalanságot teremt a házban. Aurél lerészegedik, Apap pedig ittasságában azzal fenyegetőzik, hogy felkötí magát az ajtó kilincsére, ha Evelyn nem engedi be a szobájába.

Ezekben az emberekben, mint Hunyadi minden más alakjában is, az elhibázott élet sóvárog valami — számukra elérhetetlen — szépség és jószág után. Reménytelen, sötéten-izzó novellák, élők és melegek, mert az író nem érzéketlen virtuóz: emberi együttérzése ott lüktet a sorok között — és mégis vígasztalanok. Különösen, amikor a boncolás már nagyon is húsbavérbe vág, a delirium örvényes mélyéig, mint a „Hetes terem nyolcas ágy“-ban. A lövészárokban nyomorékká vált emberek megdöbbentő agonizálása, az élet félelmes, titokzatos és érthetetlen viszáját dobja elénk megfordított szövegként, nyersen és még szinte vértől gözölögve.

E három novellája érett, kész mű a javából és a kötet többi darabjai is biztatóak. Stílusa hevesen expresszionista, hüvelyen reális, versszerűen lírai, sokszínű, dús és kiforratlan, de magával sodróan friss és merész. Néha túlzottan halmozza a nem-mindig szükséges és szerencsés hasonlatokat. A mondanosságon azonban az erőből és bőrségből erednek és idővel nyilván mérseklődnek majd. Hunyady Józsefben a novella ritka mesterére talál, ha a tehetséges, fiatal író kissé igényesebben válogat s némileg gondosabban kezeli „stilromantikáját“, amely különben még így, kinövéseivel együtt is jóleső színtelt mai prózastílusunkban.

SZABÓ EDE

SZABÓ PÁL: SZABAD NÉPEK HAZÁJÁBAN. (Valóság kiadása.)

Az írónak párhetes jugoszláviai tartózkodásáról szól ez a könyv. De több és más akar lenni, mint egyszerű útirajz. S valóban más is. Elvezet, elbűvöl és ami a legfontosabb, felvilágosító olvasmány az új, demokratikus Jugoszláviáról. Szabó Pál nem politikai és hivatalos oldaláról nézi ezt a csodálatos országot, hanem a nép, az egyszerű ember életén át próbálja megfejtetni a nagy változások titkát. Azokét a nagy változásokét, amelyek új országot formáltak a régi Jugoszláviából. Sorra elének lépnek az új világ mun-

kás építői: partizánok, az ifjúsági vasútvonal fiatal dolgozói, bosnyák parasztok, mérnökök, orvosok, takarítónők, egymás mellett békességben éldegélő nemzetiségek, és még sokan mások. Megismerjük életüket, szenvedéseiket, a multjukat és a jövő reményességét. Csodálatosak a tájak, amelyek szinte élni látszanak: Belgrád, Bosznia, az Adria pompázó szépségű vidéke, s rajta az ódon városok... Ezeknek a tájaknak gazdag történeti multjuk van, amit Szabó Pál gyakran figyelemmel kísér, különösen, ha velünk, magyarokkal áll összefüggésben.

De ezek csak részletek. Az egész műről csak azt mondhatjuk: ha valaki igazán tudni akarja, hogy mi történt az elmúlt esztendőök alatt Jugoszláviában, s hogyan lépett déli szomszédunk a népi demokrácián át a szocializmus útjára — akkor olvassa el ezt a könyvet. Nemcsak tanul majd, hanem feltétlenül pompás élvezetben is lesz része.

HÁRSKUTI LÁSZLÓ

KOVÁCS GYÖRGY: BÉKÜLŐ ERDÉLY. (Valóság kiadása.)

Nagyt változott a világ 1944 óta, ezt mindnyájan látjuk és mindnyájan mondjuk, de hogy mégis mennyit változott tulajdonképpen, arról csak pontos fölmérések után adhatunk számot. Ilyen fölmérésről van szó Kovács György könyvében. A szociográfia módszerével mutat rá a változásra. Nem felszínes szavakban zengi a román-magyar megbékélés himnuszát, hanem a tényekben. Egyéni és társadalmi magatartás, a mult elleni küzdelem az, amelyeken pontosan lemérhetjük, mérlegre tehetjük, mennyire jutottunk.

„Ez a könyv leltárfele akar lenni — mondja a szerző. De nem a multat, vagy annak maradványait akarta írásba foglalni, hanem az utóbbi három esztendő alatt elért eredményeket, a nemzetiségi kérdésben is.”

És mik ezek az eredmények? — Előszörban mindkét nép közös küzdelme a „saját soraiban is meghúzódo demokráciaellenes elemek” ellen. — Ugy értem azonban, nem tudnám megmutatni a könyv lényegét, ha röviden a tartalmát is nem mutatom be. Öt szociográfiai tanulmányt tartalmaz.

Új élet Csókfalván: A csókfalvi földosztás problémája az oroszok megelégedésének időpontjától. Aki jól ismeri a magyarországi földreform küzdelmeit, sőt a pártok demokratizálódási folyamatát, az ugyanazokra a problémákra

ismer, Csókfalván. Találkozunk a reakció híveivel, akik előbb a Maniu-pártból intézték sovíniszta támadásaikat, majd annak feloszlátása után a Magyar Népi Szövetség soraiba is igyekeztek beférközni, vagy nyíltan szembefordultak ezzel. A demokrácia térhódításával mindenütt eltűntek a román-magyar ellentétek. A csókfalviak is arra ébredtek, hogy az ellentét, ami közöttük volt, csak mesterségesen szított és táplált ellentét és a két nép valójában nagyon jól megfér együtt.

A lövétei szegény: Egy szegycnteljes politikai gyilkosság hátterének feltárása. Mindennél jobban megmutatja ennek a rövid írásnak a lényegét a következő néhány sor, amelyben a gyilkosokat mutatja be: „Húszévesek. Egész ifjúságuk abban a mocsárban telt el, melynek fertőző gőze a fasizáló Romániában és Magyarországon megülte a lelkeket. Gyalázkodó, embertelenségtől tajtékzó szolamok premilitár- és leventeoktatáskor, honvédségnél, kocsmában, mindenütt. Itt vannak az emberpéldányok, akiket ez a pár esztendő nevelt.”

A probléma ugyanez a többi tanulmányokban is. „Két nép faluja”, „Csíki kedves”, „A segesvári lakat”. — Nálunk ismeretes az az embertípus, aki meggyőződés nélküliségében tegnap a munkásság mellett volt (1918), aztán Gömbös-imádó, majd (a zsidó gyűjtőtáborok réme. Ott, Erdélyben úgy módosult ez, hogy 1940 előtt magyar üldöző, a bevonuláskor halált kiáltott minden románra, de 1944-ben Maniuék sovíniszta csoportjához szegődött. Nem ismerte fél elég jól a helyzetet. Azt hitte, most megint magyarüldözés következik. Nem hittek a demokráciában. Évszázadokon keresztül mást mondtak a tapasztalataik, más szolamok zengtek vissza bennük.

Sok baj, sok keserves esemény történt a 3 év alatt, míg Grozáék következetes demokráciája elhatott minden-hova s kiirtották vagy háttérbe szorították a fasizsta, sovíniszta gyűllökődés uszítóit. Tanulság még az is, hogy ezek az uszító, suttogó gyűllökődők árca mögött éppúgy a kapitalista érdekeltség húzódtott meg, mint nálunk. Az ellenforradalmi erők mindenütt ott vannak, hogy meggátolják az új világ születését, a népek békéjét. Jelentős ez a könyv és el kell olvasni mindenkinek, hogy hitele legyen mindannak a sok szép szónak, amit a szomszédos népekkel való megbékéléssel kapcsolatban hallottunk. Mert két nép békéje nem a